

Okuyanın Pek Çok Kazanımlarla Mezun Olacağı Bir Tedrisat: Kırk Ambar

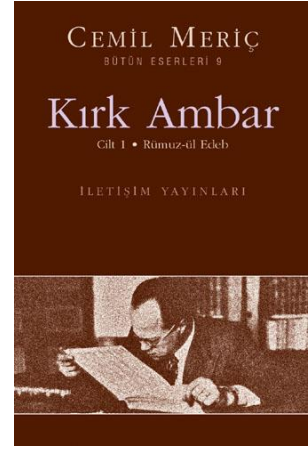
Kırk Ambar 1: Rümuz-ül Edeb; Kırk Ambar 2: Lehçe-t-ül Hakayık, Cemil Meriç, Yayına

Hazırlayan Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, 463 s.,

ISBN 9789754706376

Sümeyye M. Doğan¹

Harf inkılabıyla başlayan Türkiye'nin (1930'lar) çorak zamanında Batı'yı ve Avrupa'yı onun kadar iyi okuyup tanıyan çıkmadı. Çünkü dünyadan isimlerin, akımların, kitapların, ideolojilerin, türlerin sentezini yapabilen ve (seçerek) Türk toplumuna uygun bir dille anlatacak bir düşünür yoktu. Bu açığın büyük bir bölümünü tek başına kapatmıştı Cemil Meriç. Özellikle içinde çeşit çeşit erzağın saklandığı depolardan ismini aldığı bu edebiyat ve tarih fakültesi kitabıyla: *Kırk Ambar*.

Meriç'in belki de en hacimli kitabı ama 1980 yılında çıkması onu 12 Eylül'ün gölgesinde bırakır. Ötüken Yayınları tarafından tek cilt halinde çıkan bu kitabının 2. basımı ancak 18 yıl sonra (1998) basılabilir. Meriç'in deyişiyle: "Kırk Ambar bir mefhumlar kâmusu. Derbeder ve dağınık bir ansiklopedi... Başka bir deyişle, kurmak istediği büyük âbidenin birkaç sütunuyla birkaç odası..."² Meriç'in vefatından sonra tüm eserlerinin telif hakkını İletişim Yayınları alır ve bu dağınık ansiklopedinin daha hacimli ve düzenli hale gelmesi "Bütün Eserleri" yayına hazırlayan oğlu Mahmut Ali Meriç'le olur. Babasından kalan notları bazı düzenleme ve dipnotlarla eklediği ikinci cilt 2006 yılında yayımlanır. Meriç'in birikimini çarşaf gibi serdiği, Türkiye Millî Kültür Vakfı ödülü ve Ankara Yazarlar Birliği tarafından "Yılın Yazarı" ödülünü

¹ sumeyyedgn@gmail.com

(Bu yazı Young Academia, Server Genç Hanımlar Derneği ve İdeal Bilge Gençlik Spor ve İzcilik Kulübü Derneği iş birliğinde Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer yönetiminde "Modern Dünya ve Yeni Riskler Yazarlık Atölyesi" kapsamında üretilmiştir.)

² Cemil Meriç, *Kırk Ambar 1: Rümuz-ül Edeb*, Yayına Hazırlayan Mahmut Ali Meriç, İletişim Yay., İstanbul 2018, s. 12.

almış olan bu kitabının ilk cildi *Rüumuz-ül Edeb* ikinci cildi ise Hakikatlerin dili anlamına gelen *Lehçe-t-ül Hakayık*.

(İsteyenler Meriç'in kısa biyografisine: "Türk Gençliğinin İlk Kaynağı: Cemil Meriç" başlığıyla ulaşabilir.)

"Edep, İnsanın Bütün Davranışlarını Kucaklayan Bir Kelime."³

Cemil Meriç'in hangi kitabını veya söyleşisini okursanız okuyun elinize ciddi bir kaynak birikimi veriyor. Sadece kendi zamanında değil şimdi bile eser, yazar, akım, tarihsel olayları ele alacak onun yetkinliğinde çok az kişi vardır. Bunu Meriç'in farklılıklar içinde yetişmesine bağlıyorum, farklılıklara ne kadar aşına olursak hoşgörülü olma yeteneğimiz o kadar erken gelişir (aynı zamanda kendi kültürümüzü başka kültürlerle karşı koruma, sahip çıkma güdümüz de). Çok kültürlü ülkeleri düşününce insanların daha hoş görülmesi olduğunu görebiliriz. Bununla birlikte erkenden gelişen okuma alışkanlığıyla birlikte Meriç kendi düşüncesine uysa da uymasa da ele aldığı konular tek başına kitap olabilecek teşekkülde.

Burada Meriç'in bilgi ve birikim dünyasından damıttığı kişileri ve konuları, ele alış tarzını, edebi ahlakını ve stilini de görüyorsunuz. Bunu birçok konuşmasında ve kitabında görebileceğiniz gibi bu kitapta nasıl yaklaşmamız gerektiğine dair detaylı bir okuma ve görüş sunuyor: dikkat, saygı ve edep ile...

Birinci cilt edebiyat tarihi niteliğinde: Klasikler, romanın gelişimi, din olarak görülen hümanizm, edebiyat sosyolojisi, Türk ve dünya edebiyatından türler, kitaplar, isimler... Kendisinden eleştirilmesi istenen bir konu için (bile) altı ay isteyen Cemil Meriç'i özgün kılan yanı çıkıyor bu eserde. Ele aldığı konuları karşılaştırmalı olarak ve eleştirel bakış açısıyla ele alıyor. Edebiyatın üzerinde fazla düşünülmemiş ve konuşulmamış az işlenmiş ve hümanizm gibi herkesin fikir sahibi olduğu konulara farklı açıdan yaklaşmış, ana meselelere değinmiştir. Dünya Edebiyatı, Klasikler, Balzac, Romanın Tarihi, Zola, Edebiyat Tarihinin Tarihi... gibi içeriği dolu dolu olan konularla edebiyata dair daha akademik boyutta bilgiler elde ediyorsunuz.

İkinci cildi *Lehçe-t-ül Hakayık* ise tarih, düşünceler, sosyoloji ve ideolojiler üzerine. Hem tarih alanına hem düşünce tarihine değinmiş, konuşulmaya pek cüret edilmeyen veya çok konuşulan konuların bilinmeyen yanlarını yer alıyor: Kapitülasyonlar, Abdülhamit Dönemi,

³ Cemil Meriç, *a.g.e.*, s. 21.

İslam Sosyolojisi, Rodinson ve İslam Dünyası, Arap Ülkeleri ve Marksist Politika, İdeolojiler, Liberalizm, Afroz Edilen Düşünce, Nihilizm... Sevdiğiniz kitap ve yazara ait yorumlarıyla karşılaşmak da ayrı bir sürpriz.

Kitaptan örnek olarak seçtiğim bölüm, kitabın sonunda yer alan ve çoğu yazar gibi Meriç'in de değinmeden geçmediği kadın konusu ama görülmemiş bir farkla... Bu konu için de kadını en iyi anlatan örnekten, olan biteni fark etmiş bir kadından dinlemişti: İtalyan yazar Gina Lombroso'nun kızına yazdığı *Kadın Ruhu* adlı kitaptan. Maalesef Türkçe basımı yok (İngilizcesini de bulamadım).

Açıkçası bir an Meriç'i kaybetmek istemediğim için okumadan geçmeyi düşündüm. Çoğu erkek yazarın dünyasından haberi olmadığı ya da öğretilerle gelmiş dayatmalarla tanıyıp yine illa kendi düşüncesine göre tanıttığı kadınlara dair sığ tutumları, kadın okuyucularını kaybettiği nokta olmuştur. Ama bu bölümden sonra Meriç'i daha iyi tanıdım diyebilirim... Geçmişini, görmezden gelinişini ve yalnızlığını düşündüğümüzde, erkeklerin ağaç yaşken yüceltilmesinin aksine kadınların ağaç yaşken ezilmesi mantığıyla büyüyen toplumun bu fertlerine en iyi empatiyi yapabilecek isimlerdendi...

Kitabı ele almadan önce yazarın biyografisini sunuyor. Kısaca yetişme tarzı, eğitimleri, evliliği, kızı ve bu kitabı yazmaya kadar devam eden süreç: Kitabın ilk basımı ve okuduğu basımı, çevrildiği diller, baskı sayısı hakkında da bilgi verdikten sonra yazarın kitabı ithaf ve sunuş yazısına yer verilmiş (oğlu Mahmut Ali Meriç tarafından eklenmiş bu son iki kısım). Bundan sonra ise başlıklarla ayırdığı kendi yorumlarıyla devam ediyor. Her konuda yaptığı gibi, düşünülmemeyen taraflardan, görülmeyen kör noktalardan alıntılar yaparak, kendi düşünceleriyle açıklayarak cinsiyetsiz, sadece insana dair o üslubuyla kadına da erkeğe de olan biteni göstermeye çalışmış... Kadını battığı (batırıldığı) yerden kurtarmaya çabılıyor, bitmesini istemediğim bölümlerden biriydi.

Uyumayan Şuur

Dili çok iyi kullanan ve insanların düşünmesi için elinden geleni yapan Meriç bizi (yine) başka düşüncelere açık olmamızı ama alacaklarımızı ve seçeceklerimizi kendi irfanımızla, kültürümüzle, kafamızla düşünerek süzgeçten geçirmeyi öğretiyor. Her fırsatta hakikati görmeye çalışan bir tecessüsle. "Kitap yaratıcı bir kuvvet olmaktan çok düzenleyici bir güçtür. Birleştirici, zapturapt altına alıcı bir organ. Yazar bir orkestra şefi. Onun yaptığı, seslerin

uyumunu sağlamak. Her okuyucunun içinde önceden kendisine düşen bir müzik parçası vardır.”⁴

Mustafa Armağan Cemil Meriç’in hakikate ve hayata yaklaşımını şöyle anlatıyor: “Cemil Meriç, hakikatleri peşin olarak verilmiş kabul etmeyen, bir başka deyişle onları çantada keklik olarak görmeyen ve ancak uzun ve sabırlı arayışlar sonucunda kendisine yaklaşabileceğimiz kısmî doğrular olarak gören, tarihi de hayatı da fikirleri de çizilecek bir ‘tablo’ gibi değil, çözülmesi gereken ‘problemler’ şeklinde yorumlayan nadir değerlerimizden biridir.”⁵

Herkesin amacı vardır, ancak çok azı bir düşünce sistemi kurabilir. Bu yüzden bunu yakalamış ve (nesrin) dizginlerini kimseye kaptırmamış olan Meriç’i burada biraz söke söke okumak zorunda kalabilirsiniz. Elbette akademik ciddiyet, ansiklopedik bilgileri ve artık kullanılmayan bazı eski kelimeleriyle okuma hızınız etkilenecektir ama zaten okuyanın pek çok kazanımlarla mezun olacağı bir tedrisat bu demektir.

⁴ Cemil Meriç, *a.g.e.*, s. 456.

⁵ Mustafa Armağan, *Düşüncenin Gökkuşağı*, Profil Kitap Yay., İstanbul 2008, s.11.